

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 414/2025 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen paikallisen ja alueellisen asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilymisestä

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Vesa Kallion / kesk näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 414/2025 vp:

Millaisiin toimenpiteisiin hallitus ryhtyy sen varmistamiseksi, että tarpeeksi monimuotoinen ja edustava otos suomalaisesta paikallisesta ja alueellisesta yksityisluontoisesta asiakirjallisesta kulttuuriperinnöstä tallennetaan ja asetetaan tutkimuksen käyttöön, ja

millä tavoin kotiseutuarkistojen toimintaedellytykset turvataan uudessa tilanteessa, jossa niille on asetettu huomattavan suuri vastuu paikallisen ja asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilyttämisessä ja tutkimuksen käyttöön saattamisessa?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Hallitus pitää suomalaisen asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilyttämistä ja tutkimuskäyttöön saattamista keskeisenä osana kansallista kulttuuripolitiikkaa. Paikalliset ja alueelliset aineistot muodostavat merkittävän osan yhteiskunnan muisti- ja identiteettiperustaa. Näiden aineistojen monimuotoinen tallentaminen on välttämätöntä tutkimuksen, opetuksen ja kulttuurisen jatkuvuuden turvaamiseksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla keskushallinnon ja virastojen toiminta on kehittynyt vähitellen vuosikymmenien kuluessa. Hallinnonalan rakenteellinen kehittäminen on ollut sekä hallinnonalan omista tarpeista lähtevää taloudellista ja toiminnallista kehittämistyötä että osa laajempaa julkishallinnon uudistamista. Toimilla on pystytty uudistamaan ja kehittämään virastojen toimintaa sekä sopeuttamaan toimintaa vastaamaan alentunutta määrärahatasoa.

Kansallisarkisto osallistuu julkishallinnon digitaalisen tiedonhallinnan kehittämiseen ja ohjaamiseen digitaalisen arkistoinnin asiantuntijana. Se antaa ohjeita, määräyksiä ja päätöksiä arkistoitavien tietoaineistojen määrittelystä, niiden digitaalisesta siirtämisestä Kansallisarkistoon sekä niiden saatavuuden ja käytettävyyden turvaamisessa tarvittavista metatiedoista ja menetelmistä. Kansallisarkisto osallistuu digitaalisen tutkimusprosessin kehittämiseen ja edistää säilyttämiensä tietoaineistojen digitointia ja sisällöntunnistamista niiden käytön lisäämiseksi.

Uuden Kansallisarkistosta annetun lain (509/2025), joka tulee voimaan 1.1.2026, 2 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan Kansallisarkiston tehtävänä on ”edistää merkittävien yksityisten asiakirja-aineistojen arkistointia ja käyttöä”. Parhailaan eduskunnassa käsiteltävän arkistointilakiehdotuksen (HE 169/2025 vp) pääpaino on viranomaisten asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistoinnissa, eikä se muuta Kansallisarkiston asemaa yksityisten arkistoaineistojen osalta.

Kansallisarkiston toimialaan kuuluvat mm. kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien asiakirjojen ja tietoaineistojen käytettävyyden turvaamiseen ja digitaalisen arkistoinnin kehittämiseen liittyvät tehtävät. Uuden lain jälkeen Kansallisarkistolla on entistä paremmat mahdollisuudet tämän sektorin kehittämiseen.

Kansallisarkisto kehittää hankintapolitiikkaansa osana kansallista yksityisarkistojen hankintapolitiikkaa. Kansallisessa hankintapolitiikassa lukuiset yksityisarkistotoimijat ovat sopineet arkistojen välisestä työnjaosta. Uudistettu Kansallisarkiston hankintapolitiikka on tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 2026 ja sen sisältöä tarkastellaan määräajoin. Suunnitelmana on, että hankintapolitiikkaan määritellään teemat ja yhteiskunnalliset ilmiöt, joihin liittyviä yksityisarkistoja Kansallisarkistoon hankitaan proaktiivisesti. Kansallisarkisto valmistele hankintapolitiikkaa kartoittamalla mm. nykykokoelmassa olevat aukot ja tutkimusyhteisön tarpeet. Suomesta löytyy paljon mielenkiintoista arkistoaineistoa ja niiden säilyttämisessä on syytä hyödyntää kustannustehokkaita keskitettyjä palveluita ja selkeää työnjakoa.

Hankintapoliittisen yhteistyön mukaisesti arkistot keskittyvät toiminnassaan omaan tutkimus- ja tallennusvastuuseensa, minkä puitteissa ne kokoavat yhteisöjen ja henkilöiden arkistoja ja pitävät niitä avoimina tutkijoille ja muille tiedon tarvitsijoille. Näin vältetään päällekkäisyydet ja varmistetaan, että kaikki temaattisesti, ajallisesti ja alueellisesti tärkeimmät aineistot saadaan säilymään tuleville sukupolville.

Kotiseutuarkistot toimivat paikallisena muistina ja ovat merkittävä paikallinen voimavara ja kulttuurihistoriallinen pääoma. Suomen Kotiseutuliitto on vuonna 2022 selvittänyt kotiseutuarkistojen tilannetta ja 2024 päivittänyt suosituksen kotiseutuarkistoista. Kotiseutuarkistojen toiminnassa on kyse suurelta osin paikalliseen aktiivisuuteen (yhdistykset, kunnat) perustuvasta toiminnasta. Kotiseutuarkistot tallentavat paikallista yksityisluontoista arkistoainesta sekä paikkakunnan henkistä perinnettä pyrkien säilyttämään sitä niin että se palvelee sekä yleisen että paikallisen tutkimuksen, opetuksen, harrastustoiminnan ja käytännön tarpeita.

Kotiseutuarkistoille ei varsinaisesti ole asetettu kysymyksessä tarkoitettua tehtävää, vaikka ne ovatkin ansiokkaasti ottaneet sen hoitaakseen. Kotiseutuarkistojen kannattaa mahdollisuuksien mukaan hakeutua yhteistyöhön keskenään. Yhteistyö myös muiden yksityisarkistosektorilla toimivien arkistojen, kuten yksityisten keskusarkistojen kanssa on suositeltavaa, koska ne kohtaavat vastaavia haasteita kuin kotiseutuarkistot.

Yksityisten arkistojen puolelta löytyy yhteistyön ja digitalisaation potentiaalia. Verrattuna Kansallisarkiston digikehittämiseen viime vuosina ovat yksityisten arkistojen digitalisaation tuomat mahdollisuudet jääneet suurilta osin hyödyntämättä.

Hallitusohjelmassa on tavoitteena tunnistaa yksityisten valtionapuarkistojen merkitys osana kansallista tutkimusinfrastruktuuria ja turvata niiden toimintaedellytykset. Turvaamme myös kulttuuriperinnön säilymistä digitoinnin avulla ja yhteistyön kautta.

Näillä toimenpiteillä varmistamme, että suomalainen asiakirjallinen kulttuuriperintö säilyy monimuotoisena ja edustavana sekä on tutkijoiden ja kansalaisten käytettävissä nyt ja tulevaisuudessa.

Helsingissä 19.12.2025

Tiede- ja kulttuuriministeri Mari-Leena Talvitie

VN/35905/2025-OKM-2

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: